

הרחקה לאחר גירושין

ראשי הפרקים

- א. הרחקות לאחר גירושין
- ב. מה הדין בחצר?
- ג. מה הדין בנישאת?
- ד. ראיות לסברות לענין הרחקה מאיסורים
- ה. האם יש כלל בגדר ההרחקות?
- ו. הרחקה מגרושת ישראל שנישאת לאחר ושוב התגרשה
- ז. סיכום

א. הרחקות לאחר גירושין

המשנה כתובות כז, ב: אמר ר' זכריה בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו אמרו לו: אין אדם מעיד על עצמו גמי: תנא ואעפ"כ ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה, יוצאה בראש בניה וכשהיא נכנסת, נכנסת בסוף בניה.

כלומר, ר' זכריה היה כהן וכאשר נכנסו הנכרים לירושלים היה לכל הנשים דין שבויות וחוששים שמא נאנסו ואשת כהן נאסרת על בעלה גם באונס, לכן נאסרה עליו למרות שהוא נשבע בביהמ"ק שכל זמן שהיו הנוכרים בעיר הוא היה ליד אשתו ושמר עליה אינו נאמן להתירה משום שאין אדם מעיד על עצמו. ואעפ"כ התירו לו לייחד לה בית בחצרו והיו עושים באופן שלא יהיה יחוד שתמיד יהיה איתם אחד מהילדים. בעי אביי מהו לעשות בגרושה כן התם הוא דבשבוייה הקילו אבל הכא לא או דילמא לא שנא? והגמי' מתכוונת לשאול האם גם לכהן שגירש את אשתו יהיה מותר לגור עימה באותו חצר באופן כזה שלא יבואו לידי יחוד או לא, היות ואיסור גרושה לכהן הינו איסור דאורייתא ושונה משבוייה שזה רק חשש בעלמא שמא נאנסה.

מתרצת הגמי': ת"ש דתניא המגרש את אשתו לא תינשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי. אם היה כפר קטן זה היה מעשה ואמרו כפר קטן נידון כשכונה. ויש בזה שלוש שיטות:

א. הרא"ש סובר ששכונה גדולה ממבוי ובאיסור חמור יש להרחיק יותר מאיסור קל לכן אם זה רק איסור לאו כמו גרושה לכהן יש להרחיק רק מהמבוי ואם יש איסור א"א שחמור מלאו יש להרחיק גם מהשכונה וענין ההרחקה הוא משום שיש לחשוש שמא יעברו עבירה יחד היות ומכירה ברמיזותיו וקריצותיו כמובא ברש"י שם. ועיין פר"ח שזה שהגמ' אמרה "לא תינשא בשכונתו" זה לרבנותא. כלומר אפילו כשרק התאסרה אסור משום חומר האיסור דא"א, רק שהיה מקום לומר שאם נישאת יש לה בעל שמשמרה אולי מותר קמ"ל שגם בזה אסורים לגור באותה שכונה ואם עדיין לא נישאת מותרת אפילו במבוי שהרי רק בכהן שגירש דאיכא לאו אסורה במבוי משא"כ גרושת ישראל. והא דנקט "שכונה" להשמיענו שאם נישאת אסורה אפילו בשכונה אבל בלא נישאת מותרת גם במבוי.

ב. התוס' סובר שמבוי גדול משכונה וכמו שראינו בכמה מקומות בש"ס ששכונה היא רק ג' בתים ואילו מבוי גדול יותר שפתוחים אליו חצרות הרבה. והיינו טעמא דלא תינשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי דכיון שבכהן יש רק איסור לאו לבא על גרושה כשהיא פנויה וזה קל מאיסור א"א ויש חשש שעלולים לעבור על זה יותר בקל לכן צריך הרחקה גדולה יותר מאיסור חמור לכן אם היא א"א שהאיסור חמור מרחיקים רק מהשכונה הקטנה ואילו בגרושת כהן דהאיסור קל מרחיקים יותר גם ממבוי הגדול. (ודלא כהישועות יעקב אבהע"ז סי' קיט בפירוש הארוך שמחלק בין נשואה לארוסה שדווקא בנשואה די להרחיק משכונה הקטנה היות ויש לה בעל ובעלה משמרה משא"כ בארוסה שהיה צריך להרחיק יותר גם ממבוי וכמו גרושת כהן שאין לה בעל המשמרה והא דאסרה הברייתא דווקא בגרושת כהן יתכן שהוא הדין בארוסה רק דרבנותא אשמעינן שגם בגרושת כהן שהיא רק בלאו הרחקנו ממבוי כ"ש ארוסה עיי"ש).

בדעת רש"י נחלקו המפרשים: הבי"ח הבין שרש"י כתוס' גם שמבוי גדול יותר משכונה וגם שבאיסור קל הרחיקו יותר מאיסור חמור שרש"י בד"ה לא תדור עמו במבוי כתב: "אבל ישראל כל זמן שלא נישאת תדור בשכונתו". כלומר באים לומר שגרושת כהן חמורה מגרושת ישראל שגם במבוי אסורה. ואילו גרושת ישראל מותרת אפילו בשכונתו כלומר שכונה קטנה יותר וכל עוד לא נישאת מותרת אפילו בשכונה ואם נישאת אסורה רק בשכונה אבל לא במבוי היות ובאיסור חמור דא"א לא הרחיקו כמו מאיסור קל של לאו דגרושת כהן שהרחיקו גם ממבוי הגדול. והא דכתב רש"י שבגרושת כהן אפילו לא נישאת לא תדור במבוי משמע כ"ש בנישאת ולכאורה הרי בא"א מרחיקים רק

משכונה לתוס'! תירץ הב"ח היות ומעלה עשו בכהונה לכן גרושת כהן שנישאת לאחר מרחיקים גם מהמבוי משא"כ גרושת ישראל שנישאת לאחר אסורה רק בשכונה ומותרת במבוי והט"ז מקשה עליו: שאין שייך "מעלה עשו בכהונה" אלא לענין נישואין, שהחמירו מי ישא, משום מעלת הבנים שיתייחסו לכהונה. אבל בחשש זנות, ודאי כל שהאיסור חמור טפי, בו החמירו טפי וא"כ איך יעלה על הדעת להקל בחשש זנות של א"א בישראל יותר מחשש לאו דכהן אלא ודאי זה לא היה ולא נברא ואגב שיטפיה לא דק בזה כלל כך לשונו עיי"ש ולכן דעת הט"ז שרש"י סובר כהרא"ש ששכונה גדולה ממבוי, ומאיסור חמור דא"א החמירו יותר ואפילו בשכונה הגדולה ממבוי אסורים והא דכתב רש"י שכל עוד וגרושת ישראל לא נישאת תדור בשכונתו ודאי שגם במבוי מותרת לדור דחד טעמא הוא כיון שאין שם אפילו לאו אין חשש שיבוא עליה, דאם יש להם חשק להדדי הלא יוכל לחזור ולישאנה בהיתר ולא נקט רש"י תדור בשכונתו אלא לאורויי דאיסור דנקט התנא בשכונתו היינו כשתינשא, אבל כל זמן שלא נישאת לא החמירו בשכונתו והוא הדין במבוי, וזה לא היה בכלל מאמר התנא במה שאסר שכונתו אלא דבגרושת כהן שיש לאו אפילו בלא נישאת חייב להרחיק, אלא דאין צריך להרחיק הרחקה גדולה אלא עד סוף המבוי לחוד עכ"ל הט"ז עיי"ש.

ג. הרמב"ם (איסור"ב כא, כז) כתב ז"ל: מי שגירש אשתו מן הנישואין לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי עכ"ל. והטעם שאוסר הרמב"ם גם בחצר זהו כפי שיטתו שביאת "פנויה" היא בלאו שכתב בפ"א מהל' אישות ה"ד: קודם מתן תורה היה אדם פוגע אישה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך. וזו היא הנקראת קדשה. משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר: "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" לפיכך כל הבוועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה עכ"ל. נמצא שמגרושתו הפנויה בישראל צריך להרחיק מהחצר ואילו בכהן - גם מהמבוי וזוהי השכונה שכתבה הגמ' לפי הרמב"ם חצר המוקפת ויש בו בתים הרבה כמבואר בט"ז נמצא שדין שכונה אמיתית הגדולה ממבוי לא נזכרה כלל בגמ' לפי הרמב"ם וגם דין א"א לא נזכר אבל זה משום שזה פשוט שיאסר לא"א לגור באותו מבוי כ"ש מגרושת כהן.

צ"ב איך הגירסה כפר קטן נידון כמבוי או כשכונה? הגמרא בפשטות גרסה כשכונה וזה משום ששכונה גדולה ממבוי כדעת רא"ש אבל בתוס' מתקן הב"ח, נידון כמבוי וזה משום שלשיטתם מבוי גדול משכונה שאינה אלא ג' בתים,

אבל גם בגמי' מתקן הב"ח כך משום שסובר שגם רש"י כתוס' בזה וכן כתב רש"י בגיטין ו, א גבי ההיא דרב ששת שמצריך משכונה לשכונה פרש"י בסתם שכונה אינה אלא ג' בתים עיי"ש. והר"ן בכתובות שם ד"ה הפודה הכריע כרא"ש מזה שגירסתו היתה כפר קטן נידון כשכונה ואי שכונה קטנה ממבוי אמאי וכי יש כפר שלא יהא גדול כמבוי אלא ודאי שכונה משכא טפי וכו' אבל הט"ז עושה שלום בענין זה וכך כתבו כפר קטן נידון כמבוי פירוש אע"פ שיש בו מבואות הרבה כולן הויין כמבוי אחד, דהיינו במקום שאסור במבוי אחד, בכהן, אסור בכפר אפילו בכל המבואות, אבל בישראל דאין איסור רק בשכונה מותר אף בכפר (כך הט"ז מבאר לרמב"ם) ודרך זה יש לפרש גם לפרש"י אף אם נאמר שגירסתו היתה כפר קטן נידון כמבוי כמו שכתוב בסמ"ג מכל מקום הוא שפיר דהכי קאמר, שבישראל ונישאת אסור בשכונה שהוא חמור מאד, ובכהן אסור רק במבוי וחוף למבוי מותר, ובכפר קטן הוה חוף למבוי כמו במבוי לדין שאסור במבוי (כלומר לכהן) ואין מזה הוכחה ששכונה קטנה ממבוי, דוודאי לרש"י השכונה גדולה ממבוי וטעם שהחמירו בכפר קטן משום דלא שכחי ביה רבים עכ"ל.

ב. מה הדין בחצר?

מרש"י משמע שאסור בחצר שכתב בד"ה לא תדור - אבל ישראל כל זמן שלא נישאת תדור בשכונתו משמע דווקא שכונה אבל לא חצר. ועיין בר"ן שדן בזה ורוצה להוכיח שלכאורה אסור מזה שהגמי' דנה מי נדחה מפני מי בחצר ולכאורה חצר מאי עבידתיה אלא ע"כ שאסור בחצר אפילו אם עדיין לא נישאת אלא א"כ יהיו נזהרים שיהיו אחרים עימם דומיא דאשתו של ר' זכריה בן הקצב עיי"ש ועכ"פ נשאר הר"ן בצ"ע בדין זה שמהירושלמי בגיטין פ"ח ה"ט משמע שבלא נישאו אפילו בחצר שרי וכן דעת הרמ"ך על הרמב"ם הנ"ל בפכ"א מהל' איסוי"ב הכ"ז שהקשה: דכיון דלא נישאת מאי איכפת לן אם תדור בשכונתו (כוונתו לשכונה של הרמב"ם דהיינו חצר וכנ"ל) הא לא יעשה איסור בביאתו עיי"ש. וכמו שמבאר הפר"ח כלומר שלא יעשה איסור דאוי' דאילו איסור דרבנן אפילו על יחוד דפנויה גזרו כ"ש על הביאה. אבל כמו שהתבאר דעת הרמב"ם לאסור גם בחצר אפילו לא נישאת והפר"ח כתב שהיות וזוהי דעת רוב הפוס' הכי נקטינן וכן פסק מר"ן בשו"ע אבה"ע קיט, ז ז"ל: מי שגירש אשתו מן הנישואין לא תדור עימו בחצר שמא יבואו לידי זנות ואם היה כהן לא תדור עימו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי עכ"ל. ועיין בח"מ סק"ז שמביא בשם הר"ן שאם נזהרים לא להתייחד דומיא שר' זכריה בן הקצב

מותרים בפנויה בחצר אבל הבי"ש בסק"ד חולק עליו היות והר"ן סבר כרש"י שהנידון בגמ' גבי גרושת כהן דאיכא לאו ובאשת ישראל שנישאת שזה היה הנידון האם רק בשבויה שאסורה לכהן התירו בחצר באופן שנוהרים לא להתייחד או גם בגרושה לכהן אבל לא מדובר כלל מגרושת ישראל שעדיין פנויה ולשיטתו יתכן שזה מותר באופן שלא יהיה ייחוד אבל הרי מר"ן בשו"ע פסק כרמב"ם שגרס בגמ' אחרת שהנידון לגבי גרושת ישראל שלא נישאת מה הדין בחצר? וע"ז פשטה הגמ' לאסור שאין זה דומה לשבויה היות ובשבויה איכא רק חששא בעלמא ועוד דמנוולא נפשה גבי שבאי ורגליים לדבר שלא נטמאת כמובא בקידושין יב,ב אבל גבי פנויה דאיכא ודאי איסור דאורייתא לרמב"ם לא הקלו ע"י שמירת אחרים וכן דעת ריב"ש בתשובה סי' ש"ס.

ג. מה הדין בנישאת?

כבר כתבנו שדעת הרא"ש להחמיר יותר ולהרחיק גם משכונה ותוס' סובר שמאיסור א"א שחמור יותר די בהרחקת שכונה שלשיטתם היא קטנה ממבוי וברמב"ם לא התפרש דבר זה והיות ומר"ן פסק להחמיר כרמב"ם בפנויה לא גילה דעתו בנישאת ועיין רמ"א שם שכתב וז"ל : ואם נישאת לאחר, אפילו בישראל לא תדור עימו במבוי עכ"ל וכתב הח"מ סק"ט משמע : אבל חוץ למבוי מותר אפילו בנישאת דאיכא איסור א"א ואח"כ הביא את דעת הטור שאסור גם בשכונה כרא"ש וקשה מדוע לא הזכיר את דעת הטור להחמיר בשכונה? וכן הקשה ב"ש סקט"ו וכן שאל בעל הנחלת צבי במקום סק"י ז"ל : ומעתה יש לתמוה על הרב הגה שהגיה וכתב ואם נישאת וכו' לא תדור עמו במבוי דהא אפילו בשכונה אחת שהיא יותר גדולה ממבוי אסור? דליכא למימר כיון שלא הזכיר הרב שו"ע מידי מנישאת לאחר אם כן אפשר לומר שהוא סבר כסברת התוס' שכתבו שם להיפך שיש יותר להחמיר בפנויה יותר מבנישאת הואיל ופנויה דקיל ליה אבל נישאת חמירא ליה ומה שאסרו שם בש"ס בנישאת שלא תדור בשכונה סברי התוס' דמבוי גדול משכונה, דשכונה אינו אלא ג' בתים לפי"ז לא הוה ליה להרב הג"ה למיסר בנישאת אלא בהרחקת ג' בתים על כן דבריו בעיני צ"ע עכ"ל. ועיין בח"מ וב"ש דלעיל שכל א' יישב לפי דרכו שהח"מ הבין כפשוטו שרמ"א מיירי בא"א והא דלא כתב החומרא הזו דאין לזה כ"כ נפ"מ היות ושיעור שכונה לא מפורש רק אמרו כפר קטן נידון כשכונה ולפי רמב"ם נידון כמבוי א"כ אין נפ"מ דהא כל מה שהוא יותר מכפר קטן מותר לכו"ע וכפר קטן נידון כמבוי שאפילו בלאו אסור כלומר כ"ש באיסור א"א וסיים הח"מ שמכל מקום צריך להתיישב למעשה מה נקרא כפר קטן דאסור

ומה נקרא כפר בינוני דשרי. ואילו הבי"ש הבין את רמ"א דאיירי בגרושת ישראל שנישאת לאחר ושוב התגרשה דעתה היא כמו גרושת כהן בלאו ואסורה רק במבוי ואה"נ שבא"א צריך להרחיק יותר גם משכונה.

ד. ראיות לסברות לענין הרחקה מאיסורים

ישנן ג' ראיות:

א. השו"ע באבהע"ז סי' ו' כתב:

כהן שגירש אשתו לא תדור עמו במבוי וכו' והקשה הבי"ש בסקי"ד ז"ל ולרא"ש והר"ן כל שהוא איסור חמור צריך הרחקה יותר ולכאורה קשה מסוגיא ריש כתובות שם איתא להיפך כל שהאיסור קל צריך גדר יותר וי"ל עכ"ל. וכתבו הפוסקים שכוונתו לכתובות ד, א גבי מת אביו של חתן שעושים את ז' ימי המשתה ואח"כ נוהגים ז' ימי אבילות והוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ואילו בנידה רגילה לא צריך להחמיר ככה וכמובא ברש"י שם דיבור המתחיל כי קאמר ז"ל דכיון דנידה חמורה אי בעל מהימן עלה דלא אתי לזלזולי באיסורי כרת עכ"ל. הרי לנו כשיטת תוס' שבאיסור קל צריך הרחקה גדולה יותר? אבל עיין באר היטב שם סימן ו שמישב זאת שדווקא באבילות שם שהקילו יותר משאר אבילות צריך גדר והרחקה גדולה יותר וכמו שמתרץ רב אשי בגמ' שם ד': מי קמדמית אבילותא דהכא לאבלותא דעלמא, אבילותא דעלמא חמיר ולא אתי לזלזולי ביה, אבילות דהכא כיון דאקילו ביה רבנן אתי לזלזולי ביה ומה הקולא? שדוחים את האבילות עד אחר ז' ימי המשתה. כלומר אפילו שבאבילות היא איסור קל מחמת עצמה שאינה אלא איסור דרבנן אין סיבה שיקלו בה אנשים אלא א"כ הקלנו בה יותר.

ב. לכאורה יש עוד ראייה לשיטת תוס' שמרחיקים יותר מהקל מהגמ' יבמות לו, ב: כמובא בערוגת הבושם של הרב מיכאל זנוויל שבמשנה לה כתוב: הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה וכו' ואם אין הולד של קיימא יקיים. ובדף לו, ב: איתא תנא משום ר' אליעזר אמרו יוציא בגט. אמר רבא ר' מאיר ור' אליעזר אמרו דבר א'. רבי אליעזר הא דאמרן ר"מ דתניא לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר"מ וכו'. והגמ' דוחה שיש לחלק עד כאן לא אמר ר"מ התם אלא משום דרבנן וחכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה אבל הכא (יבמה מעוברת) מדאורייתא מפרש פרשי מינה. כלומר שמאיסור קל יש סברא להרחיק יותר מאיסור חמור? וכן דעת הרשב"א בתשובה סי' תתלט שהביא ראייה זו אבל יש

לדחות ולחלק: שזה דווקא באיסור דרבנן יש מקום להרחיק יותר משא"כ באיסור תורה אפילו שהוא איסור קל אין ראיה להחמיר (ומכאן ראיה לריב"ש שגם באיסור דרבנן צריך להרחיק ממבוי וכמובא בב"ש סי' קיט סקט"ז).

ג. הפרי"ח הכריע כדעת תוס' שמרחיקים יותר מהקל מסוטה ז, א שבמשנה נחלקו ת"ק אומר שמוסרין לבעלה של הסוטה ב' ת"ח שמא יבוא עליה בדרך עד ביהמ"ק ור' יהודה חולק דבעלה נאמן עליה. ובגמ' מובא תניא רבי יהודה אומר בעלה נאמן מק"ו ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כ"ש ורבנן היא הנותנת נדה דכרת חמירא ליה ומהימן סוטה דלאו לא חמירא ליה ולא מהימן וק"ל כחכמים הרי לנו שמאיסור סוטה שהוא קל מנדה יש להרחיק יותר. אבל עיין תוס' שם ד"ה אמר שכותבים שדווקא בפירכא השניה המובאת שם בגמ' פרכו חכמים לר"י שסוטה שאני שאין היתר לאיסורה לכן מחמירים יותר מנדה אבל בפירכא הראשונה של היא הנותנת לא פרכוהו והטעם שמצאנו בכמה מקומות שיש עבירה קלה שחמורה בעיני אנשים ומתרחקים ממנה יותר מעבירה חמורה כמו שמצאנו בכתובות גבי אבילות שאינה אלא מדרבנן וחמירא בעיני אנשים יותר מנדה שהיא בכרת מהתורה. וכן בגיטין נד, א באתריה דר"י חמירא להו שביעית דליכא אלא לאו משבת שהוא בסקילה. וכן מביצה ב, ב: סתם לן תנא ביו"ט כר' יהודה שמחמיר במוקצה ואילו בשבת שחמורה היקל וסתם כר"ש במוקצה ומסיים תוס' בזו הלשון: אלמא זמנין בדילי מקילתא טפי מחמירתא וזימנין איפכא. כלומר אין כאן סברא קבועה שצריך להרחיק יותר מאיסור קל.

ה. האם יש כלל בגדר ההרחקות?

המשנה למלך בפ"א מהל' יו"ט הי"ז מקשה איך מצד א' הרמב"ם פוסק כרב נחמן בביצה שביו"ט החמירו יותר משבת ואסרו מוקצה. ומצד שני ראינו מקומות שהחמירו באיסור חמור יותר מהקל:

א. ביבמות קיד, ב מובא שאבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביו"ט. והגמ' מעמידה זאת באדם שמצטער וכיון שלינוק זה מפרק כלאחר יד שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן?

ב. ביצה כא, ב הגמ' דנה לגבי האומר נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט עבר ושחט מאי לרבא זורק את הדם ע"מ להתיר בשר באכילה ולרבה בר רב הונא זורק ע"מ להקטיר אימורין לערב והגמ' שואלת על רבה מכבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' הדם יזרק והבשר יאכל ואם היתה שבת לא יזרק וכו'?

ומתוצאת: שאני שבות שבת משבות יו"ט ואומר רש"י ד"ה שאני: החמירו חכמים בדבריהם בשבת מביו"ט?

ג. סנהדרין פד, ב רב לא שביק ליה לבריה למישקל ליה סילוא ופריך אי הכי אחר נמי ומשני אחר שיגגת לאו בנו שיגגת חנק?

ד. ב"מ ז, ב אבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שניא. ולא נפשטה הבעיה. מוכח שבאיסור חמור יש צד וסברא להחמיר יותר מאיסור קל?

ה. סנהדרין עה, ב אמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד שנתן עיניו באישה אחת והעלה לבו טינא וכו' ואמרו חכמים ימות ואל יספר עמה וכו' ושואלת הגמ' בשלמא למ"ד א"א היתה, שפיר. אלא פנויה היתה מאי כוליה האי?

לעומת זאת ראינו שאין לחלק בין איסור קל לחמור כדמוכח מיבמות קיט. שהמשנה מביאה שני דינים שונים:

א. האשה שהלך בעלה וצרתה למד"ה ובאו ואמרו לה מת בעלך לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה.

ב. היתה לה חמות אינה חוששת. ובגמ': אמר רבה בר אבון רישא דאיסור כרת חששו סיפא דאיסור לאו לא חששו כלומר ברישא אם צרתה מעוברת אסור לה להתייבם לאח של בעלה דיש כאן איסור כרת משא"כ בסיפא גם אם חמותה מעוברת ותלד יש כאן רק איסור לאו של יבמה לשוק. דוחה זאת רבא מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור כרת, מה לי איסור לאו?! ועיין רש"י ד"ה מה לי שכתב: מי לא בעינן למיחש לספק איסור לאו כי היכי דחיישינן לספק איסור כרת הא מידי דספיקא לאו הרחקה דרבנן היא בדבר המותר דנימא לכרת עביד הרחקה ללאו לא עביד הרחקה בדבר המותר דהכא שמא איסורא דאו' ממש קעביד עכ"ל.

וכדי ליישב את הדברים נקדים קושיה של המשנל"מ על רש"י שבדף פב, א ביבמות שם מדברת הסוגיא על חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חטאות טהורות תעלה כלומר תתבטל. ואילו חתיכה של חטאת טהורה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות לא תעלה ורבה מחלק שם שרישא תעלה היות וזה רק איסור לאו לאכול בשר קדשים טמא דכתיב "והבשר אשר יגע בכל טמא" ואילו סיפא מדובר שאוכל קדשים בטומאת הגוף שזה כרת דכתיב "והנפש אשר תאכל בשר" והגמרא דוחה תירוץ זה היות

שרבה (מסורת השי"ס מציין שבדף קי"ט מובא רבא) הוא דאמר כל בדאורייתא לא שנה איסור לאו ולא שנה איסור כרת. וכמו שמביא רש"י שם בד"ה: כל בדאורייתא לא שנה איסור לאו וכו'. אם חשו רבני"ן לכרת חשו נמי ללאו ועבוד תקנתא עכ"ל. וקשה שהרי רש"י בדף קי"ט חילק בין חששא להרחקה ולכאורה כאן יש דין ביטול במאה וזה צריך להיות מותר רק עושים הרחקה ובהרחקה יש לחלק בין כרת ללאו? אולם ראיתי להרב נחום אליעזר רבינוביץ' (הדרן על מסכת ביצה) שכתב ליישב כך: שהחשש שמא יבוא לאוכלם בטומאת הגוף הוא חשש וספק איסור ולא הרחקה כי אם נאמר שתעלה הרי שבה חתיכת החטאת להיות כחולין לכל דבריה ויהיה מותר גם לאוכלם בטומאת הגוף כשאר חולין. הביטול הוא הגורם היתר אכילה ועליו אנו דנים והנה אף שמן התורה המיעוט בטל ברוב מכל מקום הרי אינו יודע כשאוכל חתיכה מהתערובת שהיא ודאי של היתר כיון שבמציאות אין הדבר ידוע רק שזהו דין בהוראה ללכת אחר הרוב אבל זה לא מגלה את המציאות כפי שהיא באמת וכמובא ברש"י פסחים ט': ד"ה התם ודאי כל שאנו הולכים אחר הרוב עדיין הספק קיים אלא שהדין הוא שאין משגיחים בחוסר ידיעת המצב האמיתי וסומכים על הרוב. וגם בחזקה הדין כן נמצא שיש לנו שני דרכים:

א. בירור עובדתי כגון ע"י עדים וכדו'.

ב. בירור הלכתי דהיינו ע"פ דרכי ההוראה המקובלות. וזוהי כוונת רש"י שחילק בין חשש להרחקה דהיינו: הרחקה זה כאשר המצב האמיתי גלוי וידוע לנו כמו לדוגמא בריש ברכות כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר הרי הלילה עוד ארוך ובודאי מותר לאכול קדשים ולקרא את שמע אלא שחכמים הרחיקו עד חצות שלא יכשל. אבל במקום שא"א בירור עובדתי ואנו פוסקים את הדין ע"פ בירור הלכתי, כשגזרו חכמים הגזירה היא לא לאסור איסור חדש, הגזירה היא שלא לסמוך על הבירור ההלכתי כגון: במקום שמדרכי ההוראה היא לסמוך על החזקה, גזרו הם שנכריע את הספק העובדתי להיפך מאשר בדרכי ההוראה המקובלים. נמצא שלמעשה אנו תופסים שהמציאות היא של איסור כגון דאישה שהלך בעלה וצרתה למד"ה הרי המציאות אינה ידועה לנו וצריך לפסוק ע"פ דרכי ההוראה. כאן חששו חכמים שמא באמת המצב שונה, וכיון שאנו דוחים את הבירור ההלכתי הרי שאנו תופסים שמא באמת ילדה צרתה ואסורה ליבמה שהיא לו אשת אח בכרת וזה מה שאומר רש"י אם נראה לחכמים שלא לסמוך על הבירור ההלכתי אין הבדל בין איסור קל לחמור שהלא אין זו גזירת חכמים חדשה אלא כיון שאיננו מקבלים את הבירור ההלכתי ממילא אנו פוגעים באיסור תורה ומה לי

איסור כרת מה לי איסור לאו?! הוא הדין בדף פב,א שחכמים לא רצו לסמוך על הבירור ההלכתי והיות והמציאות אינה ידועה לנו אם חתיכה זו היא של היתר או איסור ממילא הכל אסור ומ"ל לאו מ"ל כרת!;

ועיין שיטה מקובצת ביצה לו,א שמביא את קושיית רשב"א על דף לה,ב שמביאה הגמ' את הגמ' בשבת קכו,ב מפנין ארבע וחמש קופות של תבן וכו' מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ורוצה הגמ' ללמוד מזה להתיר גם ביו"ט כמות כזאת ומחלקת הגמ' בדרך השניה שם: א"נ התם היינו טעמא דארבע וחמש קופות שרי משום שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה אבל יו"ט דקיל ואתי לזלזולי ביה כלל כלל לא. והקשה הרשב"א מדוע רוצה הגמ' להחמיר ביו"ט משבת הרי במשנה מוכח להיפך שכתוב משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת? אבל הרשב"א תירץ: דבעיקר מלאכות טפי שרינן ביו"ט מבשבת משום דכל מלאכה אסורה בשבת. וביו"ט כל אוכל נפש מותרת. אבל במה שהותר קצתו כאן וכאן יותר יש להחמיר ביו"ט. והקשה מורי נר"ו דהא באידך בעיא אמרינן איפכא שהגמ' דנה לגבי פנוי האוצר רצתה הגמ' לומר שאולי דווקא בשבת לא יפנה את כל האוצר אבל ביו"ט שקל יפנה הכל והא הכא דהותר מקצתו ואפ"ה פשיטא ליה שיש להתיר ביו"ט משום דקיל וכו' לפיכך כתב נר"ו דכי אמרינן דשבת דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה אינו אלא באיסורי דרבנן שאינן משום גזירה, כגון מוקצה שאינו משום גזירה אלא איסורא דרבנן בלחוד וכגון ד' וה' קופות שאינו אלא משום טרחה וכו' אבל במידי דאסור מדרבנן משום גזירה כי הא דהכא שאסרו לגמור האוצר דלמא אתי לאשוויי גומות אין ספק שיש לחוש לחיוב שבת שהוא איסור סקילה יותר מיו"ט שהוא חיוב לאו ואע"ג דאמרינן פרק האישה רבה כל בדאורייתא לא שנא איסור לאו ולא שנא איסור כרת י"ל שלא נאמרה בגזירה כזאת עכ"ל.

ביאור דבריו: ישנם שני סוגי הרחקות: יש הרחקה כדי לא להגיע לאיסור שבוה ודאי הסברא נותנת להרחיק יותר מדבר החמור ובהם נכללים גם הדוגמאות שהובאו לעיל במשנה למלך.

לדוגמא במקרה הראשון שהבאנו שם מדובר לגבי יניקה מבהמה טהורה שזה מותר מהתורה כי זה מפרק כלאחר יד רק שיש חשש שיגיע לידי חליבה בידיים לכן בשבת שזה איסור סקילה גזרו משא"כ ביו"ט שזה איסור לאו לא גזרו. וכן במקרה השני של זריקת דם של קרבן שלא עלה לשם קרבן לפי רבה שמותר לזרוק את הדם ע"מ להכשיר את הקרבן חילקה הגמ' בין יו"ט שמותר לזרוק לכתחילה לשבת שאסור לזרוק לכתחילה ורק אם זרק בדיעבד מהני להכשיר

את הקרבן וזאת משום שאע"פ שעצם הזריקה מותרת לרבה אפילו אם אין היתר רק לצורך הקרבן אבל יש לגזור כיון שעצם ההקרבה של קרבנות שאינם לצורך היו"ט הם אסורים מהתורה דאינם בכלל אוכל נפש כמו שנתבאר בגמ' שם ובזה יש להחמיר בשבת יותר מיו"ט הקל. וכן בסנהדרין פד, ב ודאי יש מקום להחמיר יותר במקום שעלול להגיע לאיסור חמור אע"פ שעצם הפעולה היא מותרת מטעם שכאשר מתכוין לרפואה אין איסור (וגם לדיעות שאסור לבן לחבול באביו לצורך רפואה גם במקום שאין אחרים הרי זה רק מצד החשש שמא יחבול ויוציא דם שהרי אין זה פסיק רישה שיצא דם וקי"ל כר"ש שאמר דבר שאין מתכוין מותר בכל התורה כולה) וכדברי המהרי"ט בקידושין יד בד"ה ותהא א"א ז"ל: דלענין לחוש שלא יבא לידי איסור טפי יש לחוש בשגגת איסור חמור מבאיסור קל. וכמו שמביא הר"ן שם שעדיף ע"י אחר מאשר שהבן יכנס לבית הספק בדבר שעלול להגיע לאיסור חמור. וכן לגבי אמירה לנכרי הרי גם בשבת שאסרו זה רק מדרבנן כלומר מהתורה אין איסור ולכן מסתפקת הגמ' אולי רק בשבת החמורה אסרנו גם דיבור משא"כ באיסור לאו ובגמ' סנהדרין עה, א שהיתה הו"א לגמ' להתיר אם היתה זו אשה פנויה היות ואין בזה איסור תורה והוא בכלל "וחי בהם" וגם לדעת הסוברים שפנויה אסורה מהתורה אלא שאין לוקין עליה (או גם לרמב"ם שלוקין אבל הרי זה רק על הביאה עצמה) עונה המשנה למלך הנ"ל שלא אומרים מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת בלאו שאין בו מלקות ע"פ המגיד משנה בריש פכ"א מהלי איסו"ב שסובר שכל מה שהרמב"ם כותב שלוקים על קירבה זה דווקא בעריות כמו כריתות ומיתות ביי"ד אבל לא בחייבי לאוין נמצא שאין זה עצם האיסור הקירבה לפנויה לפחות מהתורה והיה מקום להתיר להתרפאות בה.

לעומת זאת ישנה גזירת חכמים לא מפני איסור מסוים אלא מפני טעם כללי של זלזול ביו"ט כמו שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"ט ה"ה ז"ל: כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יו"ט ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב, אסרו חכמים לעשות אותה ביו"ט אע"פ שהיא לצורך אכילה. ולמה אסרו דבר זה? גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מעריו"ט ליו"ט ונמצא יו"ט כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יו"ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות עכ"ל. כלומר אין זה הרחקה מאיסור מסוים שלא יעבור אותו אלא גזירה שמטרתה לחזק את היו"ט באופן כללי. ועיין בלשון הרמב"ם בפ"א מהלי יו"ט הי"ז-י"ח כל שאסור בשבת בין שהוא דומה למלאכה או מביא לידי הלכה בין שהוא משום שבות הרי הוא אסור ביו"ט

אא"כ היה בו צורך אכילה וכו' ויש ביו"ט מה שאין בשבת איסור מוקצה וכו' מפני שהיו"ט קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבוא לזלזל בו עכ"ל.

לפי"ז מבוארת הסוגיא דביצה, שכן בטעם איסור מוקצה יש כמה טעמים: לרמב"ם שמא יתעסק ויטלטל ובטל טעם התורה למען ינוח ועוד שעלול לעשות מלאכה בכלים שנוגע בהם. ועוד שאפילו מי שבטל ממלאכה כל הימים בעינין שישבות שביתה הניכרת. ולראב"ד האיסור טלטול הוא גדר להוצאה. כל הטעמים הנ"ל אינם אוסרים את טלטול הפירות ביו"ט גם מפני שביו"ט לא נאסרה הוצאה. לכן במקום הפסד שהגשמים עלולים לקלקל את הפירות התירו לשלשל דרך ארובה כי אין שום חשש איסור משא"כ במקום הפסד שהגשמים עלולים לקלקל את הפירות התירו לשלשל דרך ארובה כי אין שום חשש איסור משא"כ בשבת כיון שטלטול נאסר או מחשש איסור או גדר הוצאה שגם לרמב"ם יש מקרים שהגזירה משום הוצאה. לכן אומרת הגמ' בדף לז, א, שלב"ש אין משילין גם ביו"ט משום ש"אטו טלטול לאו צורך הוצאה היא". ולב"ה בשבת ודאי יאסרו היות ועשו סייג להוצאה אבל ביו"ט שהוצאה מותרת אין מקום לגזור אם לא מצד הגזירה הכללית לחיזוק יו"ט. לכן כאשר הגמ' מדברת על לפנות ארבע וחמש קופות שאין איסור חוץ מטרחה שהרי מסתפקים ממנו כאן יש מקום להתיר דווקא בשבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה משא"כ ביו"ט. אבל כאשר הגמ' דנה על פנוי כל האוצר עד גילוי הקרקע כאן נוגעים בחשש איסור שמא יבוא להשוות גומות. שם הסברא נותנת לאסור זאת דווקא בשבת שאיסורה חמור מיו"ט וכו' עיי"ש גם בהמשך הסוגיא דמתבארת יפה לפי זה. משא"כ כאשר עושה דבר שיתכן שהוא אסור אין סברא לחלק בין קל לחמור ואם יש סיבה להתיר אפילו בקל נתיר גם בחמור שהרי אין סברא לחלק וכמו שהסיבה הועילה בקל תועיל בחמור, ואם אין סיבה להתיר לא נתיר אפילו בקל. וענין זה מתבאר גם מהגמ' יבמות קיט הנ"ל וגם מהגמ' בקידושין יד, א שרוצה הגמ' להתיר א"א בחליצה מק"ו ומה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שתצא בחליצה? אמר קרא ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה. אומר תוס' ד"ה ותהא א"א וא"ת איכא למיפרך מה ליבמה שכן בלאו ולכן דין הוא שתצא בקל תאמר בא"א שהיא במיתה? וי"ל כיון שמצינו שחליצה מפקיעה איסורא אין לחלק בין חמור לקל. והכי נמי אמרינן ביבמות "וכי מאחר שהתרת" (מילים אלו לא מופיעות בגמ') מה לי איסור לאו מ"ל איסור כרת עכ"ל. ועיין מהרי"ט שם ד"ה ותהא שמקשה איך מדמים תוס' נידון דנתיר א"א בחליצה ליבמות קיט, א הרי שם לא מתירים מפס' אלא מסברא דלא

דיש מבינים אחרת את הרא"ש אבל זוהי הבנתו) ז"א שרמב"ם מסכים עם סברת ר"י אבל חולק עליו בפועל מפני שר"י יסבור כראב"ד דאין קדשה אלא המפקרת עצמה לכל אדם כדאיתא בפ"א מהל' אישות לכן כיון שאין מלקות מצד פנויה וגם מצד מחזיר גרושתו דלכו"ע בעל ולא קידש אינו לוקה אין צריך לר"י הרחקה ממבוי. משא"כ בכהן דעת ר"י כרמב"ן שהביא המ"מ בפ"ז מהל' איסור"ב דהא דאיתא בגמ': והכל מודים באלמנה לכה"ג בבעל שלוקה אף בלא קידושין משום "לא יחלל" הוא הדין אף בהדיוט באינך כלומר שבהדיוט אסור משום: "ולא יחללו את שם אלוקיהם" וכו' עיי"ש במ"מ. לכן לדעת ר"י מגרושת כהן צריך הרחקה ממבוי דאיכא מלקות גם בביאה לבד משא"כ גרושת ישראל שנישאת לאחר אין צריך הרחקה ממבוי. והנחלי דבש מחדש שרבא למד את שיטתו שעל פנויה לוקים מצד קדשה מהסוגיא הזו בכתובות כז,ב שבגרושת כהן צריך להרחיק ממבוי ומדוע? הרי הרמב"ם ס"ל כרבא שאין לוקין על גרושה אא"כ קידש כמו שהתבאר במ"מ הנ"ל ואנו יוצאים מנקודת הנחה שרמב"ם ס"ל כסברת ר"י שכדי להרחיק ממבוי צריך מלקות! אלא ע"כ שלוקה מצד קדשה!

עפ"י יסוד זה רוצה ליישב את קושיית הבי"ש שהבאנו לעיל מסימן ו שהקשה על שיטת רא"ש וטור שסוברים שצריך הרחקה גדולה יותר מאיסור חמור והרי מהגמ' כתובות ד,ב מוכח להיפך שבאבילות הקלה החמירו יותר מנידה החמורה? שבנידה שיש היתר לאיסורה לא תקיף יצריה ומותרים לישון יחד משא"כ אבילות שקלה החמירו שהוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים כדי שלא יזלזלו בה. משא"כ בנידון דידן מחמירים הרא"ש והטור בא"א יותר מגרושה לכהן מטעם שבשניהם תקיף יצריה ובזה צריך להחמיר יותר בא"א שהוא איסור חמור יותר ואין היתר לאיסורה שכעת היא א"א ואינו יודע אם יגרשנה בעלה וגם אם יגרש זה עדיין אסור מצד מחזיר גרושתו. כלומר בתקיף יצריה הדין נותן להרחיק מהחמור אבל במקום דלא תקיף יצריה מרחיקים יותר מהקל דלא ליתני לזלזולי ביה. וסיים דאפשר שזוהי כוונת הבי"ש שכתב וי"ל. (והתוסי' יסברו שאין הבדל כזה ואם שני האיסורים תקיף יצריה תו הדר להיות כלא תקיף ויש לחוש שיזלזלו בקל ובעי להרחיק יותר מהחמור).

ז. סיכום

א. כאשר יש חשש שבמעשה שעושה יעבור איסור על זה אמרינן מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת והיות ושניהם אסורים מהתורה אם אין סיבה להתיר

שניהם אסורים דמי התיר לעבור עבירה קלה!! ואם יש סיבה להתיר נתיר בשניהם כי אין סברא להתיר באחד יותר מהשני.

ב. גזירת הרחקה מטעם כללי כמו לחזק את יו"ט שבזה מרחיקים יותר מהקל מאשר בחמור דלא ליתי לזלזולי ביה.

ג. גזירת הרחקה כשמתעסק במותר ועלול להגיע לאיסור נרחיק יותר בחמור מחשש שיעבור עליו.

ד. הרחקה מעריות באופן שתקיף יצריה. אם זה איסור של תקיף יצריה לעומת לא תקיף יצריה ודאי לכו"ע שנרחיק יותר מהאיסור דתקיף יצריה אבל כשמדובר שבשני האיסורים תקיף יצריה דבר זה נתון למחלוקת הראשונים שלרא"ש וסייעתיה נרחיק יותר מהאיסור החמור ואילו לתוס' וסייעתיה נרחיק יותר מהאיסור הקל.